

Małgorzata Kuźbida*

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID: 0000-0002-1071-8951

Polskie społeczeństwo w obliczu przemian, wpływ migracji ukraińskiej na zmiany strukturalne, prawne i społeczne w kontekście wojny w Ukrainie. Instytucjonalizacja uprawnień dla posiadaczy Karty Polaka i statusu UKR

Wprowadzenie

Celem niniejszego artykułu jest fragmentaryczne zaprezentowanie rozwiązań prawnych przyjętych w odniesieniu do cudzoziemców przybywających do Polski od roku 2004. Wraz z rozszerzeniem struktur Unii Europejskiej, wschodnia granica Rzeczypospolitej stanowiła nową zaporę. W myśl ustawodawstwa europejskiego zniesiono ograniczenia w swobodnym przepływie ludzi i towarów, tworząc jednolity rynek. Dla polskiego społeczeństwa możliwość nieograniczonego dostępu do rynku pracy takich państw jak Wielka Brytania, Francja oraz Niemcy stanowiła nowe możliwości. Z biegiem lat, wraz ze wzrostem gospodarczym, do Polski zaczęli przybywać obywatele z innych państw, szczególnie z Ukrainy. Równolegle Polska stała się państwem, dla którego emigracja zarobkowa stanowiła naturalny proces w relacjach europejskich.

Charakter i intensywność przyjazdów z państw sąsiednich do Polski wprawdzie miały znaczenie symboliczne. Aby zachować bezkolizyjność w relacjach społecznych, wprowadzono rozwiązania prawne znane jako Mały Ruch Graniczny (MRG). Miał umożliwić mieszkańcom stref przygranicznych regularne przekraczanie granic wspólnoty w celach społecznych, kulturalnych, rodzinnych lub z uzasadnionych powodów ekonomicznych. Dzięki MRG obywatele np. Ukrainy mogli przebywać w strefie przygranicznej drugiego państwa przez określony czas, bez konieczności posiadania wizy¹. Nastąpiła wówczas eksplozja sezonowych ofert pracy, proponowanych przez polskich rolników we wschodnich częściach kraju. Z czasem, zwłaszcza po nasileniu

* malgorzata.kuzbida@uken.krakow.pl

¹ Dane za: Mały Ruch Graniczny – informacje ogólne <https://www.gov.pl/web/ukraina/maly-ruch-graniczny-informacje-ogolne> (dostęp: 7.04.2024).

się problemów wewnętrznych, w tym ekonomicznych w państwach sąsiednich, do Polski zaczęła napływać nowa fala migracji zarobkowej. To przede wszystkim wzrost gospodarczy przyciągnął kolejne rzesze ludzi, a ich charakter był uzależniony od regionów, z których pochodzili. Polska zaczęła być atrakcyjna dla obywateli Ukrainy, zamieszkujących jej zachodnie regiony, również przez czynniki rodzinne, społeczne i kulturowe².

Cezura czasowa omawianych zagadnień ukazuje kontekst społeczny, a nade wszystko prawny, który wpływał na zwiększenie się fali migracyjnej do Polski. Tezę, jaką stawiam w niniejszym artykule, jest taka: zmiany wynikające z procesów migracyjnych do Polski, zwłaszcza z terenów Ukrainy, są nieodwracalne. Bowiem przyjęte rozwiązania prawne w sposób szczególnie otwierają państwo na migrantów, którzy z upływem lat stają się współobywatelami. Coraz większe znaczenie nabiera kwestia inkluzji imigrantów, rozumiana jako wielowymiarowy proces włączania jednostek lub grup do społeczeństwa przyjmującego i jego instytucji, umożliwiając współudział w tworzeniu państwa i uczestnictwo we wspólnocie przez bycie jej pełnoprawnym członkiem. Czy państwo polskie wraz z jego społeczeństwem jest świadome zachodzących zmian, które prowadzą, w szerszym kontekście, do określenia jego polityki międzynarodowej na kolejne lata? Zmienia się bowiem nastawienie samego społeczeństwa oraz głównych decydentów politycznych, dla których pojęcie migracji staje się nowym narzędziem w walce politycznej, również w samej Unii Europejskiej (Kacperska, Kacprzak, Kmieć, Król, Łukasiewicz 2019).

Niniejszy artykuł ma za zadanie szczątkowo opisać proces legalizacji pobytu cudzoziemców w Polsce, w oparciu na przyjętych rozwiązaniach prawnych i politycznych, oraz przybliżyć niektóre zasady umożliwiające prawo do pobytu na terenie RP, zwłaszcza w kontekście instytucjonalizacji Karty Polaka czy ochrony czasowej dla obywateli Ukrainy (określanej jako status UKR).

Przyjazdy do Polski, pierwsi migranci zarobkowi i wojenni

Trudno jednoznacznie określić wszystkie powody migracji do Polski, rosnącej w pierwszej fazie jej trwania w latach 2004–2008. W licznych analizach badacze przede wszystkim odnoszą się do dwóch czynników: rozwoju ekonomicznego Polski od roku 2004 oraz zmian demograficznych. Niż demograficzny znacząco wpłynął na zmiany postaw decydentów. Rządzący pod wpływem zapotrzebowania na rynku pracy ograniczyli wymagania stawiane agencjom pracy. Samorządy w kooperacji z agencjami, ale również uniwersytety, odegrały niebagatelną rolę w promocji Polski jako rozwijającego się państwa.

Widoczny efekt zmian w postrzeganiu Polski jako miejsca do czasowego pobytu następuje wraz z kolejnymi zmaganiem zbrojnymi podejmowanymi przez Rosję na obszarach byłego ZSRR, w tym Gruzji i Ukrainy. Biorąc pod uwagę ramy czasowe

² Dane za: Pracownicy sezonowi z Ukrainy, jak legalnie zatrudnić, <https://ewl.com.pl/pracownicy-sezonowi-z-ukrainy-zatrudnianie-legalizacja/> (dostęp: 7.04.2024).

tych zmagających, należy zwrócić uwagę na trzy okresy, po których następował wzrost migracji do Europy, a tym samym do Polski. W latach 2004 do 2008 konflikt zbrojny w Gruzji. Następnie 2014 rok, gdy w Ukrainie dochodzi do rewolucji godności, walk na Donbasie oraz aneksji Krymu przez Rosję. Ostatni okres to wybuch pełnoskalowych działań wojennych na terytorium Ukrainy w 2022 roku (Baszczak, Wincewicz, Zyzik 2023).

Niewątpliwie głównym aspektem przyciągającym obywateli, głównie z Ukrainy, do Polski jest czynnik polityczny, ekonomiczny, geograficzny, kulturowy, historyczny i prawny. Zwracając uwagę na teorie migracji, nie sposób pominąć jednej z nich, która określana jest jako *push-pull theory*, łączącej przyczynę ze skutkami (Brzozowski 2011). Zakłada ona, że czynnikiem przyciągania i wypychania jest złożoność dwóch głównych grup. W przypadku społeczności ukraińskiej nakładają się na nią wpierw czynniki ekonomiczne, a następnie militarne, w tym obawa o przyszłość czy brak wiary w zmiany. Każde opuszczenie ojczyzny było motywowane jednostkowymi powodami, warunkowanymi powyższymi argumentami. Polska – jako państwo sąsiadujące, posiadające stabilną pozycję gospodarczą i polityczną – jawiła się jako obszar tymczasowego wyboru do osiedlenia. Przynależność do Unii Europejskiej i NATO nie pozostawała bez znaczenia, tym bardziej że z czasem na decyzję o długoterminowym osiedleniu się w Polsce zaczął wpływać fakt zmieniającego się ustawodawstwa oraz odczuwanego poczucia bezpieczeństwa wewnętrznego. Rosnąca rola diaspory ukraińskiej nowego pokolenia, związki rodzinne, integracja ze społeczeństwem zaczęły działać stabilizacyjnie. Analiza danych podawanych przez ośrodki państwowe nie zawsze precyzyjnie pokazuje ów wzrost, jest ona bowiem obciążona licznymi trudnościami, takimi jak forma legalizacji pobytu, oficjalne zgłoszenia pracowników przez pracodawców do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych czy korzystanie z innych dokumentów uprawniających do przebywania na terenie wspólnoty, takich jak np. wiza. Aby móc skupić swoją uwagę na konkretnych rozwiązaniach prawnych, na poczet niniejszego artykułu, zostaną omówione trzy główne narzędzia zaproponowane przez polskie ustawodawstwo sprzyjające procesowi osiedlania.

Karta Polaka – instytucjonalizacja i legalizacja jako instrument polityki państwa

Nim ostatecznie przyjęto rozwiązania prawne o Karcie Polaka, grono parlamentarzystów swoją uwagę skupiało na istniejących już praktykach tzw. otwartych drzwi promowanych między innymi przez Węgrów, Słowaków czy Bułgarów, zwłaszcza dla osób, których przodkowie przez zawirowania historyczne utracili kontakt z państwem narodowym (Gońda, Lesińska 2022).

Wejście w życie przepisów o Karcie Polaka oznaczały dla licznego grona osób, wskazujących związek z narodowością polską, a mieszkających za wschodnią granicą, swoistą „przepustkę” na Zachód. Dokument ten stał się ważny nie tylko w sferze praktycznej, ale miał również wymiar symboliczny. Ustawa z dnia 7 września 2007 roku o Karcie Polaka reguluje kwestie dotyczące zasad przyznawania tego uprawnienia.

Ratio legis, jaki przyświecał ustawodawcy, wprowadzając KP, przedstawiony został w jej preambule: „realizując postanowienia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie udzielania pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym, wypełniając moralny obowiązek wobec Polaków, którzy na skutek zmiennych losów naszej Ojczyzny utracili obywatelstwo polskie, spełniając oczekiwania tych, którzy polskimi obywatelami nigdy wcześniej nie byli, lecz ze względu na swoje poczucie tożsamości narodowej pragną uzyskać potwierdzenie przynależności do Narodu Polskiego, w celu wzmocnienia więzi łączących Polaków z Macierzą oraz wspierając ich starania o zachowanie języka polskiego oraz kultywowanie tradycji narodowej”.

Kartę Polaka może zatem uzyskać osoba, która spełnia łącznie następujące warunki:

1. „wykaże swój związek z polskością poprzez co najmniej podstawową znajomość języka polskiego, który uważa za język ojczysty, a także znajomość i kultywowanie polskich tradycji i zwyczajów,
2. wykaże, że jest narodowości polskiej lub co najmniej jedno z jej rodziców lub dziadków albo dwoje pradziadków było narodowości polskiej, albo przedstawi zaświadczenie organizacji polskiej lub polonijnej potwierdzające aktywne zaangażowanie w działalność na rzecz języka i kultury polskiej lub polskiej mniejszości narodowej przez okres co najmniej ostatnich trzech lat,
3. w obecności konsula RP złoży pisemną deklarację przynależności do Narodu Polskiego,
4. złoży oświadczenie, że ona lub jej wstępni nie repatriowali się lub nie zostali repatriowani z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej albo Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, na podstawie umów repatriacyjnych zawartych w latach 1944–1957 przez Rzeczpospolitą Polską albo przez Polską Rzeczpospolitą Ludową (...)”.

Ponadto Karta może być przyznana „osobie, która ani w dniu złożenia ani w dniu przyznania Karty Polaka nie posiada obywatelstwa polskiego, nie posiada również zezwolenia na pobyt stały na terytorium RP albo posiada status bezpaństwowca”. Dokument można także przyznać osobie, której polskie pochodzenie zostało stwierdzone zgodnie z przepisami Ustawy o repatriacji, pod warunkiem wykazania znajomości języka polskiego w stopniu co najmniej podstawowym. Karta Polaka nie oznacza nabycia polskiego obywatelstwa, nie pozwala na przekraczanie granicy, nie daje również uprawnień do osiedlenia się na terytorium RP. Niemniej jednak daje szereg uprawnień, między innymi zwalnia z opłat konsularnych związanych z realizacją wniosku wizowego w celu korzystania z uprawnień wynikających z posiadania Karty Polaka. Katalog uprawnień opisuje art. 6 ustawy. Przyznanie Karty Polaka następuje w drodze decyzji administracyjnej na pisemny wniosek. Dane, jakie powinny zostać ujawnione, oraz załączniki, jakie należy złożyć wraz z wnioskiem, określa art. 13. Karta jako dokument jest ważna przez 10 lat od daty wydania. Osoba, która ubiega się o Kartę Polaka w obecności konsula podpisuje deklarację o przynależności do Narodu Polskiego. Od 1 sierpnia 2022 roku podobne kompetencje przyznano departamentom do spraw legalizacji na terenie każdego z województw Polski.

W latach 2008–2021 całościowo odnotowano, że z terenów Białorusi i Ukrainy o prawo posiadania Karty Polaka starało się 350 tys. osób, z czego 147 tys. Ukraińców, a 152 tys. Białorusinów. Dane Ministerstwa Spraw Zagranicznych za roku 2021 wskazywały, że osób legitymujących się Kartą Polaka było około 200 tys., najnowsze zaś pokazują, że do wojewodów w roku 2022 wpłynęło 2222 wniosków, a w roku 2023 – 5542. Wojewoda podlaski jako jedyny posiadał uprawnienia do przyjmowania wniosków o przyznanie Karty Polaka nim je stopniowo rozszerzono na pozostałe województwa. Od 2017 roku do końca 2023 roku zarejestrował 13 066 podań. Natomiast wojewoda lubelski, posiadający prawo przyjmowania wniosków od listopada 2021 roku, zarejestrował ich 4046. Łączna suma złożonych wniosków na terenie RP wyniosła 24 876. Intensywność ich procedowania znacząco rośnie po inwazji Rosji na Ukrainę, co warto zaznaczyć.

W tym samym czasie do jednostek konsularnych wpłynęło wniosków:

- 24 947 wniosków z Białorusi,
- 17 008 z Ukrainy,
- 2857 z Rosji,
- 744 z Kazachstanu,
- 4470 z innego kraju byłego ZSRR,
- 1189 z innych krajów.

Suma złożonych wniosków w jednostkach konsularnych w latach 2021–2023 wyniosła 76 091 (dane uzyskane przez autorkę bezpośrednio z MSZ).

Poza uzyskaniem prawa do posiadania Karty Polaka obywatele państw trzecich mają również możliwość wnioskowania o przyznanie prawa do stałego pobytu na terenie RP za pośrednictwem Urzędu Wojewódzkiego w oparciu o art. 195 ustawy z dnia 13 grudnia 2013. Jest to kolejna ścieżka, na podstawie której następuje integracja cudzoziemców z polskim społeczeństwem. Prawo stałego pobytu może otrzymać:

- Osoba której są dziećmi osoby, która już posiada prawo stałego pobytu na terenie RP (można go uzyskać np. po 10 latach zamieszkania w Polsce, jak również złożyć wniosek o przyznanie obywatelstwa po tym okresie); rodzic posiada status rezydenta długoterminowego na terenie EU (o co można wnioskować po 5 latach pobytu w Polsce po spełnieniu pewnych warunków); dziecko jest pod opieką osoby legitymującej się wyżej wymienionymi uprawnieniami.
- Dziecko urodzone na terenie RP, którego rodzice posiadają prawo do stałego pobytu, również uzyskuje ten status. Jest dzieckiem obywatela polskiego, który sprawuje nad nim pieczę rodzicielską (w wielu przypadkach obywatele Ukrainy przed ukończeniem 18. roku życia wnioskuje o stały pobyt, wykazując, że jeden z rodziców jest obywatelem Polski).
- Osoba posiadającą polskie pochodzenie, co należy udowodnić przedstawiając stosowne dokumenty, np. akt urodzenia rodziców lub dziadków, w których zapisano narodowość polską. Dla osób urodzonych po 2001 roku nie stosuje się zapisu w dokumentach „posiadana narodowość”. Zmiany prawne zostały dokonane w ustawodawstwie ukraińskim, w myśl których każdy obywatel Ukrainy – nawet posiadający przodków o polskich korzeniach – winien posiadać dokument z zapisem: obywatel Ukrainy. Działania te sprawiły, że wiele osób

mimo posiadania przodków o polskich korzeniach nie posiada w akcie urodzenia rozróżnienia o pochodzeniu czy narodowości.

- Osoba, którą obejmuje pomoc humanitarna, np. ofiary handlu międzynarodowego, na podstawie zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany, albo w związku z nadaniem jej statusu uchodźcy lub udzieleniem ochrony uzupełniającej, ma uzasadnione obawy przed powrotem do państwa pochodzenia.

Dzięki tym zapisom ustawodawca dokładnie określa ścieżkę oraz zasady otrzymania prawa do stałego pobytu na terenie RP. Z zapisów wynika, że spełnienie tych warunków nie przysparza licznych trudności. W przypadku osób, które nie posiadają polskiego pochodzenia, prawo do uzyskania stałego pobytu również istnieje po wskazaniu, że Polska stała się miejscem, do którego przeniesiono „ośrodek życiowy”. Co w szerszym znaczeniu badania procesów integracyjnych może oznaczać, że Polska stała się państwem przyjaznym dla obywateli innych państw. Dane statystyczne wskazują, że liczba przyznanych kart stałego pobytu z roku na rok rośnie. Z raportu Najwyższej Izby Kontroli z roku 2018, przeprowadzonego w latach 2015–2017, wynika, że osoby starające się o uzyskanie Karty Polaka posiadają słabą znajomość języka polskiego. Dotyczy to również wiedzy historycznej i więzi z polską kulturą czy tradycją. Przeprowadzone badania nie są optymistyczne, zwłaszcza w obliczu narastającej liczby osób, które powołują się na polskie pochodzenie, chcąc równolegle posiadać dodatkowe zabezpieczenie prawne.

Warto jednak zauważyć, że dochodziło w przeszłości do incydentów, kiedy polskie władze unieważniły Karty Polaka wydane obywatelom Ukrainy eksponującym symbole banderowskie i faszystowskie, co wywołało pewne napięcia. Choć nadal jej przyznawanie budzi w niektórych środowiskach skrajne emocje, a z biegiem lat coraz częściej dostrzega się jej przydatność w kreowaniu przez służby innych państw różnic narodowych między Polakami a Ukraińcami, to ustawodawca, mimo zapowiedzi, nie poczynił zmian formalnych w jej procedowaniu (Ukraińscy studenci 2014).

Aspekt ekonomiczny a Karta Polaka – ułatwienia czy utrudnienia w procesie legalizacji pobytu?

Posiadanie Karty Polaka gwarantuje cudzoziemcowi szereg ułatwień. Zasadniczą kwestią dla cudzoziemców, którzy zamierzają na stałe osiedlić się na terytorium RP i uzyskać polskie obywatelstwo, jest fakt, że cała procedura z tym związana jest skrócona do niezbędnego minimum. To znaczy, że posiadacz ważnej KP może na podstawie tego dokumentu ubiegać się od razu o zezwolenie na pobyt stały. Przebywając w Polsce na podstawie zezwolenia na pobyt stały przez okres co najmniej roku w związku z posiadaniem KP, można rozpocząć procedurę ubiegania się o uznanie za obywatela polskiego. Dodatkowym warunkiem jest jednak posiadanie stałego i regularnego dochodu, a także tytułu prawnego do lokalu mieszkalnego. „Standardowa” procedura może trwać nawet 10 lat. Poza skróceniem procesu uznania za obywatela polskiego Karta Polaka zwalnia z opłaty za wydanie wizy pobytowej długoterminowej. Na zasadach

określonych w Ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy daje dostęp do rynku pracy bez konieczności uzyskania zezwolenia na wykonywanie pracy, co zdecydowanie upraszcza sprawę zarówno dla cudzoziemca, jak i pracodawcy. Pozwala także na podejmowanie i wykonywanie działalności gospodarczej na zasadach, jakie obowiązują obywateli polskich. W oparciu na Prawie o szkolnictwie wyższym i nauce ustawodawca umożliwił kształcenie w szkole doktorskiej, podejmowanie i odbywanie studiów oraz innych form kształcenia, a także uczestniczenia w działalności naukowej przy zachowaniu prawa do ubiegania się o stypendia i inną pomoc przewidzianą w przepisach odrębnych, a także korzystania z form kształcenia na zasadach określonych w Prawie oświatowym. W stanach nagłych uprawnienia do korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej, a ponadto upoważnia do ulgi 37% przy przejazdach środkami publicznego transportu zbiorowego, kolejowego w pociągach osobowych, pośpiesznych i ekspresowych, bezpłatnego wstępu do muzeów państwowych oraz pomocy konsula w ramach jego kompetencji i z zastosowaniem poszanowania zwyczajów i prawa międzynarodowego w sytuacji zagrożenia życia lub bezpieczeństwa (Narożniak 2017: 129–164).

Chociaż KP w początkowej swojej fazie była narzędziem dla diaspory, z czasem odegrała niebagatelną rolę, zwłaszcza w odniesieniu do polityki międzynarodowej, odebranej przez między innymi Białoruś jako instrument zagrażający stabilności politycznej państwa. Od roku 2012 białoruskie władze zakazały urzędnikom państwowym posiadania dokumentów dających ulgi od obcych państw, co dotyczyło między innymi Karty Polaka. Są zobowiązani do złożenia takich dokumentów w wydziałach personalnych, a ich nieprzekazanie skutkuje zwolnieniem ze stanowiska (*Białoruś zakazuje wydawania Karty Polaka* 2021).

Obok narzędzia polskiej polityki migracyjnej, jakim nadal jest Karta Polaka, warto zwrócić uwagę, że Polska nadal nie posiada spójnej polityki migracyjnej, która by regulowała pozostałe płaszczyzny życia publicznego. Próby jej określenia trwają od lat, co sprawia, że to zagadnienie jest rozbite na wszystkich szczeblach, zarówno tych państwowych, jak i prywatnych, w tym na organizacje pozarządowe (Protsiuk 2019). Ta wzajemna korelacja wciąż podyktowana jest przede wszystkim liberalizacją rynku pracy, a nie odpowiada na zapotrzebowania innych obszarów. Dlatego też pełnoskalowa wojna w Ukrainie z roku 2022 zmusiła rządzących do podjęcia innowacyjnych działań określanych jako *Solidarni z Ukrainą*. Niespotykana fala migracji doprowadziła do sytuacji, w której to obszar Unii Europejskiej został dla uciekających przed wojną formalnie otwarty. Nim do podjęcia tych decyzji doszło, warto zwrócić uwagę na kilka aspektów, które regulowały status prawny cudzoziemców w Polsce, określone na podstawie Ustawy o cudzoziemcach z roku 2013.

Ustawy o cudzoziemcach jako instrument polityki migracyjnej państwa

Legalizacja prawa do pracy i pobytu cudzoziemców na terenie RP określają liczne rozwiązania prawne, w tym Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy – kreując zasady zatrudniania cudzoziemców na podstawie

zezwoleń na pracę oraz procedur uproszczonych, takich jak oświadczenia o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi, oraz Ustawa z dnia 13 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, która regulowała zasady wjazdu, pobytu i wyjazdu cudzoziemców z i na terytorium Polski, w tym kwestie związane z uzyskiwaniem zezwoleń na pobyt czasowy i pracę. Zakłada ona, że pobyt na terenie kraju oraz cel musi być ściśle określony z formą uzyskania prawa do wjazdu na teren państwa. Polski ustawodawca ściśle z instytucjami unijnymi związał te dwa zagadnienia, szczegółowo wskazując konkretne etapy i uwarunkowania legalizacji. Tak więc dla obywateli spoza Unii Europejskiej koniecznym jest posiadanie ważnej wizy lub innego dokumentu pobytowego, znanego pod nazwą „ruch bezwizowy”.

Dla zobrazowania sytuacji warto w tym miejscu posłużyć się danymi Głównego Urzędu Statystycznego, pokazującymi liczbę pozwoleń na pracę wydawanych dla cudzoziemców, w tym dla obywateli Ukrainy, przed rokiem 2022 oraz informacje o przyznanych kartach czasowego pobytu. Skala ta pozwoli na zrozumienie znaczenia zmian, jakich dokonała Polska w procesie przyjmowania cudzoziemców, zwłaszcza po rosyjskiej agresji. Nowe rozwiązania prawne, zastosowane jedynie dla Ukraińców, całkowicie zmieniło ich status prawny i społeczny, ułatwiając tym samym proces adaptacji ze społeczeństwem.

W roku 2021 wydano w Polsce 504 000 zezwoleń na pracę dla wszystkich cudzoziemców, z czego największą liczbę stanowili Ukraińcy w liczbie 325 213, co stanowiło 64,5% wszystkich wydanych dokumentów. Drugą co do liczebności grupą byli Białorusini, którym przyznano 34 000 zezwoleń (6,9%). Liczba pozytywnych decyzji na pobyt stały wynosiła 16 067 osób, z czego obywateli Ukrainy było 6581. Prawo do czasowego pobytu uzyskało w Polsce 361 322 cudzoziemców, z czego Ukraińcy to 255 792 osób, to daje 70,8% ogółem (*Zezwolenia na pracę cudzoziemców w Polsce w 2021 roku 2022*).

W pierwszych dniach wojny liczba osób przekraczających granicę stale rosła – już w lipcu 2022 roku zanotowano 4,7 mln przekroczeń w stronę Europy, choć ruch odbywał się dwustronnie. Jako państwo przyfrontowe otwarcie przejść granicznych dla uciekinierów było podyktowane nie tylko względami humanitarnymi, co wynikało z przepisów prawa międzynarodowego (*Ilość uchodźców z Ukrainy wjeżdżało dziennie do Polski 2022*).

Zarówno rządzący, jak i opinia publiczna, wyrażała zdecydowane poparcie dla sąsiadów, wskazując na konieczność udzielenia im pomocy. W pierwszym roku wojny wzajemna akceptacja znacząco wzrosła, co ukazują badania przeprowadzone przez CBOS. W marcu 2022 roku prawie 94% Polaków uważało, że przyjmowanie uchodźców jest wręcz konieczne. W porównaniu z badaniami z roku 2015, gdy 57% ankietowanych pozytywnie oceniało Ukraińców, było to zjawisko niespotykane. Podobny barometr nastrojów społecznych w tym samym roku wykonało Centrum Mieroszewskiego. Pozytywny wizerunek Polski i Polaków wśród Ukraińców wzrósł do 73% ankietowanych, ugruntowując przekonanie o możliwości przetrwania czas wojny w kraju sąsiednim (Polska i Polacy 2022).

Dzisiaj trudno jednoznacznie stwierdzić, czy zapisy zastosowane w nowym ustawodawstwie były zasługą głównie Polski czy szerokiego kompromisu w całej Unii

Europejskiej. Jednakże zarówno położenie geograficzne, jak i kilkumilionowy wzrost migrantów, w tym matek z dziećmi, osób nieznających języka, doprowadził do stworzenia na tę okoliczność ustawy, w Polsce popularnie określanej jako UKR. Starano się odpowiedzieć na dwa zasadnicze zagadnienia, które dla cudzoziemców starających się o schronienie, prawo do legalnego pobytu są egzystencjalną koniecznością. A mianowicie: jak długo nowo przybyłe osoby będą przebywać na terenie Polski i jakie będzie ich źródło utrzymania oraz cel pobytu. Również dla ustawodawcy migracja wojenna była zjawiskiem niestandardowym, niemieszczącym się w przepisach o legalizacji pobytu stosowanych od roku 2013. Bowiem ich główne założenie określało konkretny cel: praca, studia lub połączenie z rodziną. Harmonizacja ta wynika z członkostwa Polski w UE i konieczności dostosowania prawa krajowego do unijnych dyrektyw i rozporządzeń. Zakładają one, że osoba ubiegająca się o zezwolenie na pobyt złoży wniosek (wraz z uiszczeniem opłaty skarbowej w kwocie 340, 440 lub 640 zł), dostarczy wymagane dokumenty oraz spełnieni określone kryteria, takie jak, posiadanie stabilnego źródła dochodu (należy oficjalnie udokumentować dochód na poziomie najniższej krajowej, co reguluje ustawa), miejsca zamieszkania czy ubezpieczenia zdrowotnego (Wysocki 2022). Warunkiem, wręcz niezbędnym, jest wykazanie legalnego miejsca pracy.

W pierwszych tygodniach wojny nie zakładano, że pobyt uciekinierów będzie długoterminowy, co również wykluczało projektowanie rozwiązań głównie przez pryzmat rynku pracy. Dodatkową trudnością stanowił fakt, że wniosek o przyznanie prawa do legalnego pobytu może być przyznany tylko tej osobie, która wskaże podmiot krajowy finansujący jej zatrudnienie. Dochód uzyskany poza granicami Polski podlega innym przepisom prawa. Zalegalizowanie praktyk, zwłaszcza dla osób uzyskujących dochód poza terytorium RP, pozostających w stosunku pracy z przedsiębiorstwami np. w Ukrainie, rodzi problem szarej strefy. W odpowiedzi na napływ osób poszukujących schronienia również agencje pracy były zainteresowane wprowadzeniem szybkich zmian, obniżających obciążenia również administracyjne wynikające z tytułu zatrudnienia; szczególnie z obawy wynikającej z niestabilności zaistniałych okoliczności czy postaw samych Ukraińców.

Dodatkowe utrudnienie dla państwa polskiego stanowił również fakt, że instytucjonalnie departamenty do spraw cudzoziemców wydzielone w każdym województwie były sparaliżowane przez braki kadrowe i proceduralne, będąc zagadnieniem szeroko omawianym w mediach, ale wciąż nierozwiązanym. Mimo rosnącej liczby cudzoziemców, również spoza Europy, to procedury związane z wydawaniem kart pobytu są często przewlekłe, co potwierdzają liczne raporty i analizy. NIK w 2024 roku wskazała na poważne opóźnienia w urzędach wojewódzkich. Przykładowo w Łódzkim Urzędzie Wojewódzkim średni czas rozpatrywania wniosków wyniósł 384 dni w 2021 roku i 171 dni w 2022 roku, a w Śląskim – odpowiednio 381 i 365 dni. Szczególnie rażący był przypadek w ŚUW, gdzie rozpatrywanie wniosku trwało blisko siedem lat i pięć miesięcy. W opozycji do negatywnie ocenionych placówek znajduje się urząd w Małopolsce, który jako jeden z nielicznych dostrzegł konieczność modernizacji systemu, uwzględniając przy tym prawa cudzoziemców. Zarówno dostęp do informacji, jak i kontakt z inspektorami prowadzącymi sprawę stanowi model wzorcowy dla

pozostałych instytucji w kraju (Olszyk 2023). Tak więc niekontrolowane zwiększenie migracji z Ukrainy było dla instytucji państwowych ogromnym wyzwaniem. Należało połączyć czynniki, które legalizują pobyt tej konkretnej społeczności, z przepisami prawa międzynarodowego i humanitarnego (Potyrała 2012).

Dokonano tego bardzo szybko. Już 12 marca 2022 roku zaimplementowano przepisy Ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Analizując jej zapisy, należy dodać, że zaproponowane rozwiązania formalnie dokonały pełnego otwarcia rynku pracy oraz wielu obszarów życia, które do roku 2022 były obostrzone utrudnieniami administracyjnymi i finansowymi. Wpierw określono prawo do przekraczania granicy w odpowiedzi na fakt, że w pierwszych tygodniach wojny do Polski wpuszczono wiele osób nieposługujących się paszportem zagranicznym. Formalnie obywatele Ukrainy, aby móc legalnie przebywać na terenie państw stowarzyszonych, musieli posiadać wizę lub korzystać z prawa o ruchu bezwizowym. W myśl nowych zapisów stan ten można regulować na terenie Polski przez konieczność uzyskania numeru PESEL określanego jako status UKR. Jeszcze w roku 2022 zakładano jego trwanie jedynie przez osiemnaście miesięcy. Wraz z przedłużającą się wojną został on wydłużony – najpierw do 24.06.2024, potem 30.09.2025. Należy dodać, że każdy obywatel Ukrainy, któremu zakończyła się karta czasowego pobytu lub przemiescił się z innego państwa UE do Polski, również tej ochronie podlega (*Wydłużenie okresu legalnego pobytu obywateli Ukrainy objętych ochroną czasową do 30 września 2025* 2024). Polska pomoc Ukrainie, poza kontekstem militarnym, przez przyjęte rozwiązania prawne wprowadziła również ochronę jej obywateli w takich obszarach jak:

- praca – przez zniesienie konieczności uzyskania pozwolenia na pracę, zastąpione zgłoszeniem;
- edukacja – zniesiono opłaty za pobieranie nauki w placówkach szkolnictwa wyższego, z możliwością uzyskania stypendium socjalnego;
- medycyna – przez objęcie wszystkich ubezpieczeniem zdrowotnym, zwłaszcza osoby posiadające status UKR;
- gospodarka – przez prawo do rejestracji aktywności gospodarczej, tzw. firmy jednoosobowej.

W myśl tak sformułowanych przepisów niektóre uprawnienia przypisane tylko posiadaczom Karty Polaka zostały rozszerzone. Dzisiaj status prawny cudzoziemców z Ukrainy w odróżnieniu do obywateli innych państw jest szczególny. Wprowadzono wiele dodatkowych ułatwień, łącznie z możliwością pobierania dodatku wychowawczego przyznawanego dla dzieci w formie 800+ czy świadczenia emerytalnego (*Emerytura dla obywateli Ukrainy* 2017).

Jak już wyżej wspomniano, ważna Karta Polaka uprawnia do podjęcia i prowadzenia w zasadzie każdej dopuszczalnej w Polsce formy działalności gospodarczej. Podobne uprawnienia obywatele Ukrainy uzyskali w roku 2022. Zatem mogą oni prowadzić działalność w oparciu o samozatrudnienie, założyć spółkę cywilną, jawną, komandytową, komandytowo-akcyjną, akcyjną, partnerską oraz spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością. Ponadto mogą utworzyć oddział przedsiębiorstwa zagranicznego lub przedstawicielstwo. Każda z w/w aktywności wiąże się z dopełnieniem

formalności rejestracyjnych albo w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG), albo w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS), a także obowiązkami w postaci płacenia należnych podatków i zobowiązań wynikających z przepisów powszechnie obowiązujących. W przypadku np. samozatrudnienia czy spółek cywilnych, które tworzą osoby fizyczne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, jest to podatek PIT, a w przypadku spółek (osób prawnych) podatek CIT. Z kolei zatrudnianie cudzoziemców na umowę o pracę i umowy cywilno-prawne wiąże się z wpływami do budżetu państwa w postaci np. podatku dochodowego od osób fizycznych. Co więcej pozwala zaspokoić deficyt „rąk do pracy” w zawodach, których nie chcą już wykonywać Polacy (*Ukraińcy coraz chętniej zakładają firmy w Polsce* 2024).

Instytucjonalnie jednostkami wydającymi status UKR są wydziały do spraw obywatelskich urzędu miasta czy gminy. Dzięki takiemu rozwiązaniu dokonano podziału kompetencji między instytucjami – wydziały do spraw obywatelskich zajmują się statusem UKR, natomiast departamenty do spraw cudzoziemców obsługują wnioski o prawo do czasowego lub stałego pobytu, status rezydenta UE oraz wnioski opierające się na wciąż trwającej ochronie czasowej dla obywateli Ukrainy. Dzisiaj nie sposób odnieść wrażenia, że zarówno państwo polskie, jak i cała wspólnota europejska przez politykę tzw. otwartych drzwi poniekąd dokonała wielowymiarowej integracji europejskiej z Ukrainą. Świadczy o tym między innymi również fakt, że rośnie liczba migrantów z Ukrainy w Europie. Według najnowszych danych Eurostatu, już w 2024 r. w UE przebywało blisko 4,2 mln uchodźców wojennych z Ukrainy, posiadających status tymczasowej ochrony. Najwięcej z nich mieszkało w Niemczech (1 140 705 osób), Polsce (983 880 osób) oraz Czechach (379 370 osób). Dla Polski jest to dodatkowa grupa osób, które nadal wyczekują zakończenia wojny, korzystając z przyjętych rozwiązań prawnych (*Uchodźcy z Ukrainy w UE* 2023).

Chociaż migracja z Ukrainy do Europy wykazuje różne tendencje, to sam fakt wciąż przedłużających się zmagających wojennych sprawia, że zmienia się jej charakter z krótko- na długoterminowy. Świadczą o tym również dane przekazywane przez Urząd do Spraw Cudzoziemców, wykazując rosnące zainteresowanie Ukraińców zmianą podstawy prawnej sankcjonującej legalność ich pobytu. W pierwszym kwartale 2024 roku podano, że prawo do pobytu stałego przyznano w sumie 11 469 cudzoziemcom, z czego obywatele Ukrainy stanowili 4894 osoby. Prawo do pobytu czasowego wydano dla 154 819 osób, w tym dla 94 612 Ukraińców. Warto również wskazać, że wzrosła liczba osób, które wystąpiły o prawo do posiadania statusu rezydenta UE (uzyskiwanego po ponad pięciu latach zamieszkiwania w Polsce), posiadało go 7781 osób, 6262 przyznano Ukraińcom.

Cudzoziemcy studiujący w Polsce a rynek pracy

Proces umiędzynarodowienia kształcenia na poziomie wyższym w Polsce przyspiesza z roku na rok. Wynika on, między innymi, z faktu, że obecnie jest mniejsza liczba studentów niż w latach poprzednich. Powstają nowe placówki, zwłaszcza uczelnie

prywatne. Niż demograficzny wymusił na uczelniach wyższych poszukiwanie studentów za granicą, kreując konkurencyjną ofertę edukacyjną w stosunku do ośrodków europejskich. W 2005 roku na polskich uczelniach wyższych studiowało ok. 10 tys. studentów zagranicznych. Z danych przekazanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wynika, że łączna liczba studentów z Ukrainy po 24 lutego 2022 roku w polskich jednostkach dydaktycznych wynosiła 35 725 osób, w tym na studiach, dla których językiem kształcenia jest polski wynosiła 22 334 osoby. Liczba ta systematycznie rośnie, nadal Ukraińcy stanowią najliczniejszą grupę studentów cudzoziemskich w Polsce. Według licznych analiz i raportów napływ studentów z Ukrainy ratuje Polskie uczelnie przed konsekwencjami niżu demograficznego, umiędzynarodawia kształcenie oraz unowocześnia i uatrakcyjnia ofertę edukacyjną. A ponadto przynosi zysk ekonomiczny, bowiem cudzoziemcy częściej niż w latach poprzednich opłacają czesne za naukę. W roku akademickim 2022/2023 liczba ta osiągnęła kolejny wzrost, wyniosła ponad 105 tys. cudzoziemców (*Opublikowano raport „Studenci zagraniczni w Polsce 2023”*).

Otwarcie polskich państwowych uczelni wyższych dla obywateli Ukrainy stanowi istotną odpowiedź na rosnącą liczbę młodzieży uciekającą przed wojną. Przyjęte rozwiązania to również jedna z form bezpośredniego wsparcia оказуwanego dla walczącej Ukrainy (*Rozwiązania w zakresie szkolnictwa wyższego i nauki zawarte w ustawie o pomocy obywatelom Ukrainy 2022, Stypendia dla osób z Ukrainy 2024*). Po przybyciu do Polski niektórzy studenci decydują się również na podjęcie pracy, dotyczy to nie tylko grupy najbardziej operatywnej i przedsiębiorczej. Taki wybór wynika często z wczesnego rozeznania rynku pracy, zwłaszcza przez te osoby, dla których język polski nie stanowi bariery, przyspieszając tym samym proces adaptacji, a także z konieczności szybkiego usamodzielnienia się. Aktywność na rynku pracy już w trakcie nauki dla młodych Ukraińców jest również koniecznością formalną. Zwłaszcza w kontekście ograniczeń związanych z przekraczaniem granicy przez mężczyzn po ukończeniu 18. roku życia, co jest również zjawiskiem złożonym i wieloaspektowym. Chęć podjęcia pracy wymusza nie tylko sytuacja prawna, co również finansowa (Długosz 2018). Polskie ustawodawstwo sprzyja podejmowaniu aktywności zawodowej, zwłaszcza przez osoby posiadające status studenta. Umożliwia ono podejmowanie pracy bez ograniczeń, z dodatkowym zmniejszeniem obciążeń dla potencjalnych pracodawców, szczególnie przez zatrudnienie osób do 26. roku życia. W licznych analizach opisujących emigrację edukacyjną na wzrost zainteresowania tą formą opuszczenia kraju mają, między innymi, czynniki wypychające. One oddziałują nie tylko na samą młodzież, ale również na jej najbliższe środowisko. Obecnie nie tylko sama chęć uzyskania europejskiego wykształcenia motywuje Ukraińców do podjęcia nauki w Polsce, ale również możliwość łączenia tych dwóch płaszczyzn nauki i pracy, promowanej w mediach społecznościowych (informacje pozyskane w grupach społecznych takich jak: „Moje dziecko naucza się w Polsce” na Facebooku).

Innym czynnikiem jest nadal trwająca wojna, która sprzyja pozostaniu w Polsce. To pociąga za sobą potrzebę znalezienia pracy po ukończeniu studiów, w zawodzie lub innej profesji wykraczającej poza prace sezonowe. Fakt ten wpływa na rosnącą liczbę osób występujących o prawo do pobytu na terenie RP już jako absolwenci uczelni

wyższych. Mimo że wciąż rośnie liczba osób, które chcą wyjechać na Zachód, to Polska staje się pierwszym wyborem ich dorosłego życia zawodowego, co potwierdzają moje badania ankietowe prowadzone pośród studentów w roku 2023–2024³.

Zakończenie

Trwająca wojna w Ukrainie wymusza wzrost migracji tamtejszego społeczeństwa do Europy. Następuje pokoleniowy drenaż, który dla walczącego państwa jest niebezpieczny zarówno ze względów ekonomicznych, jak i społecznych. Polska jako państwo przyfrontowe dla jej mieszkańców stanowi naturalne miejsce pierwszego osiedlenia. Dane statystyczne od lat wskazują, że to obywatele Ukrainy stanowią największą społeczność międzynarodową, pozostającą w granicach RP. Zatrzymanie tego procesu nie nastąpi, a jego intensyfikacja przez wzrost kolejnych zagrożeń militarnych i ekonomicznych może się nasilić. W obliczu danych statystycznych jesteśmy zmuszeni do dokonania licznych zmian w obszarze polityki migracyjnej w kierunku integracji z nowymi mieszkańcami państwa polskiego. Obok spraw związanych z ochroną granic, mamy również kwestie społeczne – starzejące się społeczeństwo, brak zastępowalności pokoleń. Czy państwo polskie sprostą wyzwaniom XXI wieku i zmierzy się z koncepcją wielonarodowej struktury społecznej? Zwłaszcza w sytuacji zagrożenia militarnego na granicy Polski? W obliczu rosnącej liczby wniosków o przyznanie stałego pobytu lub też polskiego obywatelstwa przez cudzoziemców oficjalnie deklarujących swój długoterminowy związek z Polską rodzi się pytanie o właściwy kierunek polityki społecznej, która doprowadziłaby nie tylko do wykorzystania ich potencjału, co do pełnej asymilacji ze społeczeństwem polskim (Levchuk 2024).

Analizując wydarzenia współczesnej historii Polski i Ukrainy, trudno nie zauważyć, że ponownie stajemy w obliczu pytania: jaki wywieramy na siebie wpływ? Warto podkreślić, że zarówno Polska, jak i Ukraina nie przestaną mieć odmiennych interesów politycznych, ekonomicznych i społecznych, a ich nośnikiem, nawet mimowolnie, zawsze pozostanie społeczeństwo migrujące między dwoma krajami. Ta problematyka dotyczy również naszych sąsiadów. Wprowadzanie ustaw służących szybszej integracji prawnej, zwłaszcza gdy dotyczyło to mniejszości narodowej, również stanowi źródło napięć w relacjach międzynarodowych. Przykładowo, węgierska ustawa regulująca kwestie integracji spotkała się z krytyką ze strony Rumunii i Słowacji, które obawiały się ingerencji w swoje sprawy wewnętrzne. Instrumenty prawne podobne do Karty Polaka są stosowane w różnych krajach europejskich w celu wspierania diaspor i utrzymania więzi z rodakami za granicą. Ich implementacja i skutki są przedmiotem licznych debat, które badają zarówno pozytywne, jak i negatywne aspekty, wskazując na jej użyteczność przez konkretne jednostki (Kacprzak 2024).

³ Ich wyniki zostały zaprezentowane m.in. w trakcie międzynarodowej konferencji przeprowadzonej przez Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie w dniach 12-13.06.2024 (referat pt. „Rola instytucji państwa w kształtowaniu tożsamości politycznej Polaków i Ukraińców. Kontynuacja konfliktu czy pogłębianie traumy społecznej?”).

Dla państw w Europie Środkowej i Wschodniej, które dotknięte są niżem demograficznym, tzw. bliska migracja stanowi wyzwanie, a zarazem remedium. Od postawy społecznej oraz wielu czynników politycznych zależy, czy projekt państwa wielonarodowego, szczególnie w kontekście okazywanych różnic, a nawet rosnących obaw względem nowych współobywateli z Ukrainy, wejdzie w fazę bezkolizyjnego współistnienia (Długosz 2024, Sztabnicka-Gradowska 2024). Niewątpliwie zakończenie wojny w Ukrainie dla obu państw będzie stanowiło nowe wyzwanie, między innymi przez rozwój narodowych ruchów społecznych czy rosnącej liczby nowonarodzonych dzieci, których naturalnym środowiskiem będą bliscy pochodzenia ukraińskiego. Obecnie, jak podkreślają analitycy, płaszczyzną tych zmagających nadal jest praca, a tym samym podział zasobów między narodami. Dla obu sąsiadujących państw to czynnik ekonomiczny stanowi główny regulator wzajemnych relacji, zarówno w ujęciu międzynarodowym, jak i krajowym (*Polacy zmieniają zdanie o Ukraińcach. Wskazali, co im się nie podoba* 2023).

Należy zauważyć, że również liczba małżeństw z cudzoziemcami systematycznie rośnie, a to odzwierciedlanie tylko samą integrację cudzoziemców z polskim społeczeństwem (Frey 2015; *Demograf: coraz więcej małżeństw polsko-ukraińskich* 2018). Proces ten dokonuje zmiany struktury społecznej w Polsce, przez co stajemy się państwem wielonarodowym (Górczyńska 2020). Fakt ten uwidacznia również brak barier w relacjach międzyludzkich, rosnąca liczba małżeństw mieszanych, zwłaszcza polsko-ukraińskich wnosi istotne zmiany. Małżeństwa osób z różnych środowisk zmniejszają ostrość podziałów i osłabiają dystans, zwłaszcza w małych wspólnotach. W roku 2021 zawarto 1839 małżeństw między Polakami a obywatelkami Ukrainy, co stanowiło wzrost o ponad 30% w porównaniu z rokiem 2020. W tym samym roku Polki zawarły 349 małżeństw z obywatelami Ukrainy. Nowo narodzone dzieci z związków mieszanych mogą w przyszłości określać tendencje narracji politycznej, utrwalającej kanon współpracy międzynarodowej (Ditrich 2023).

W obliczu narastającej polaryzacji społecznej oraz braku stabilnego modelu państwa odpowiadającego na wyzwania migracyjne można przypuszczać, że wraz z trwającym konfliktem zbrojnym w Ukrainie będą otwierały się kolejne obszary napięć polsko-ukraińskich, takie jak edukacja, polityka pamięci czy wpływ kapitału społecznego i miejsce migrantów w strukturze społecznej.

Czy akcesja Ukrainy do Unii Europejskiej może stanowić remedium na występujące trudności integracyjne? Zapewne ów proces będzie przebiegał szybciej w wymiarze prawnym niż kulturowym, na który nadal wpływa wiele czynników, w tym również kontekst historyczny i nade wszystko ekonomiczny (Kaca 2024).

Obok zagadnień ogólnopolitycznych w obrębie relacji polsko-ukraińskich występują również cechy mentalne obu narodów, rozumiane jako elementy wspólne i różniące. Kolejne badania opinii społecznej pokazują, że nadal oba społeczeństwa silnie chronią swoją tożsamość, chcąc ją utrwalać mimo istniejących cech wspólnych, sprzyjających koegzystencji (Hordiichuk 2019). I chociaż polskie społeczeństwo w przeciągu dwudziestu lat od wstąpienia do Unii Europejskiej dokonało wielopłaszczyznowych zmian, zarówno w ujęciu społecznym, jak i ekonomicznym, instytucjonalnym, to nadal w relacjach polsko-ukraińskich wykazuje również postawę emocjonalną. Ukraina przez fakt wojny znajduje się w głębokim kryzysie, przez co jest jednym z najbardziej

zagrożonych krajów Europy, mimo to nadal prowadzi bardzo stanowczą politykę względem Polski, co jest uwidocznione w sporach dotyczących m.in. importu zboża do UE i wszelkich negocjacji handlowych. (*Ukraine and Poland Are Moving toward Resolution of the Trade Dispute* 2024). Naturalnym jest więc, że oba społeczeństwa poddawane są licznym naciskom informacyjnym pozytywnym i negatywnym. To, że oba narody wywierają na siebie wpływ, nie jest zjawiskiem nowym. Kwestią zasadniczą pozostaje zagadnienie, jak w obliczu rosnącej ukraińskiej społeczności w Polsce stworzą się nowe pola relacji w obrębie kultury, edukacji, narracji historycznej czy akceptacji nowych ruchów narodowych, biznesowych i politycznych. Bowiem otwarcie granic i państwa dla obywateli Ukrainy stało się dla całej Europy symbolem integracji, w której to Polska jest bezpośrednim kreatorem i promotorem (Piskorska 2019: 9–39). I chociaż obecność we wspólnocie jest okupiona wewnętrznymi sporami, to jej trwałość w kontekście geopolitycznym stanowi wyzwanie zarówno dla Polaków, jak i Ukraińców.

Bibliografia

- „Białoruś zakazuje wydawania Kart Polaka 2021”. Kresy24. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://kresy24.pl/bialorus-zakazuje-wydawania-karty-polaka/>.
- „Demograf: coraz więcej małżeństw polsko-ukraińskich”. 2018. WIG. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://wig.waw.pl/demograf-coraz-wiecej-malzenstw-polsko-ukrainskich/>.
- Ditrich Radosław. 2023. „Liczba dzieci w Polsce z niepolskim pochodzeniem rośnie. Coraz więcej rodzą Ukrainki”. Obserwator Gospodarczy. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://obserwatorgospodarczy.pl/2023/05/22/liczba-dzieci-w-polsce-z-niepolskim-pochodzeniem-rosnie-coraz-wiecej-rodza-ukrainki/>.
- Długosz Piotr. 2018. „Integracja ukraińskich studentów podejmujących naukę w Polsce”. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny* 2 (168): 67–92.
- Długosz Piotr. 2024. „Dlaczego młode polki nie lubią Ukraińców?”. Wszystko Co Najważniejsze. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/prof-piotr-dlugosz-dlaczego-mlode-polki-nie-lubia-ukraincow/>.
- „Emerytura dla obywateli Ukrainy”. 2017. ZUS. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://www.zus.pl/-/emerytura-dla-obywateli-ukrainy-w-oparciu-o-umowe-polska-ukraina>.
- Frey Danuta. 2015. „Papierowe małżeństwa”. Rzeczpospolita. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://www.rp.pl/prawo-rodzinne/art11881331-papierowe-malzenstwa-dla-obejscia-przepisow-o-uzyskaniu-zezwolecia-na-pobyt-w-polsce>.
- Gońda Marcin, Magdalena Lesińska. 2022. *Ewolucja Karty Polaka jako instrumentu polityki państwa*. CMR Working Papers 129/187. Warszawa: Ośrodek Badań nad Migracjami, Uniwersytet Warszawski. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2022/05/CMR-WP-Gonda-Lesinska-2022.pdf>.
- Górczyńska Marta. 2020. *Polska jako kraj imigracji – kto w jakim celu przyjeżdża do Polski*. Warszawa: Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej. Dostęp 7 kwietnia 2025. https://globalna.ceo.org.pl/wp-content/uploads/sites/4/2021/10/polska_jako_kraj_imigracji.pdf.
- Hordiichuk Olha. 2019. „Mentalność ukraińska a polska: cechy wspólne i różniące”. *Філософські дослідження / Filosofs'ki doslidzhennya / Philosophical Studies* 16: 38–39.

- „Ilu uchodźców z Ukrainy wjeżdżało dziennie do Polski”. Konkret24. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://konkret24.tvn24.pl/polska/ilu-uchodzcow-z-ukrainy-wjezdzało-dziennie-do-polski-dane-od-poczatku-wojny-ra1100170-ls5791210>.
- Kaca Elżbieta. 2024. „Gospodarcze konsekwencje potencjalnego członkostwa Ukrainy dla UE”. PISM. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://www.pism.pl/publikacje/gospodarcze-konsekwencje-potencjalnego-czlonkostwa-ukrainy-dla-ue>.
- Kacprzak Izabela. 2024. „Za co może zostać odebrana Karta Polaka”. Rzeczpospolita. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://www.rp.pl/polityka/art41593191-za-co-moze-zostac-odebrana-karta-polaka-miedzy-innymi-za-uwlaczajace-zachowanie>.
- Levchuk Paweł. 2024. *Wielojęzyczność migrantów wojennych z Ukrainy w Polsce. Język na Pograniczach* 50. Warszawa: Instytut Slawistyki PAN.
- Малиновська, Олена А. 2018. *Сучасна міграція українців до Польщі та пов'язані з нею виклики* (Współczesna migracja Ukraińców do Polski i związane z nią wyzwania). Національний інститут стратегічних досліджень (Narodowy Instytut Studiów Strategicznych). Dostęp 7 kwietnia 2025. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-02/migrats_Pol-fbd2a.pdf.
- „Mały ruch graniczny z Ukrainą”. Dostęp 7 kwietnia 2024. <https://www.gov.pl/web/ukraina/maly-ruch-graniczny-informacje-ogolne>.
- „Migracje międzynarodowe w Europie”. SGGW. Dostęp 7 kwietnia 2025. https://www.ieif.sggw.pl/wp-content/uploads/2020/03/KacperskaE-Migracje_.pdf.
- Narożniak Agata. 2017. „Karta Polaka w systemie instytucjonalnym prawa o cudzoziemcach”. *Studia Prawa Publicznego* 4 (20): 129–164.
- Olszyk Witold. 2023. „Niesprawne i niedofinansowane urzędy to największy problem polityki migracyjnej”. Klub Jagielloński. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://klubjagiellonski.pl/2023/10/21/niesprawne-i-niedofinansowane-urzed-y-to-najwiekszy-problem-polityki-migracyjnej/>.
- „Opublikowano raport „Studenci zagraniczni w Polsce 2023””. Perspektywy. Dostęp 7 kwietnia 2025. https://perspektywy.pl/portal/index.php?Itemid=119&catid=24&id=9187&option=com_content&view=article.
- Piskorska Beata. 2019. „Partnerstwo Wschodnie po 10 latach: sukces czy porażka, realizm czy iluzja?”. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 17 (2): 9–39.
- „Polacy zmieniają zdanie o Ukraińcach, co im się nie podoba”. 2023. Money.pl. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://www.money.pl/gospodarka/co-czwarty-polak-zmienil-nastawienie-do-ukraincow-na-gorsze-ekspert-wyjasnia-6938581228247680a.html>.
- „Polska i Polacy oczami Ukraińców 2022”. Fundacja im. Jerzego Giedroycia. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://mioroszewski.pl/wiedza/badania-opinii-publicznej/polska-i-polacy-oczami-ukraincow>.
- Potyrała Anna. 2012. „Ochrona uchodźców W Ustawodawstwie państw członkowskich Unii Europejskiej Z Europy środkowej I Wschodniej”. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne* 1: 211–44.
- Protsiuk Mariana. 2019. „Wpływ niepaństwowych aktorów dyplomacji publicznej na stosunki polsko-ukraińskie; regionalna specyfika”. Academia.edu. Dostęp 7 kwietnia 2025. https://www.academia.edu/39549412/Wp%C5%82yw_niepa%C5%84stwowych_aktor%C3%B3w_dyplomacji_publicznej_na_stosunki_polsko_ukrai%C5%84skie_regionalna_specyfika.
- „Rozwiązania w zakresie szkolnictwa wyższego i nauki zawarte w ustawie o pomocy obywatelom Ukrainy”. 2022. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://www.gov.pl/web/nauka/>

rozwiązania-w-zakresie-szkolnictwa-wyższego-i-nauki-zawarte-w-ustawie-o-pomo-
cy-obywatelom-ukrainy.

„Rząd rewiduje zasady przyznawania Karty Polaka”. Głos znad Niemna. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://glosznadniena.pl/67989/rzad-zrewiduje-zasady-przyznawania-karty-polaka-oraz-zakres-wsparcia-dla-jej-posiadaczy/>.

Sztabnicka-Gradowska Emilia. 2024. „Młodzi Ukraińcy o polskiej grzeczności”. *Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców* 31.

„Stypendia dla osób z Ukrainy”. 2024. Portal Samorządowy. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://www.portalsamorzadowy.pl/edukacja/stypendia-dla-osob-z-ukrainy-w-2025-roku-mozna-dostac-nawet-22-tysiacz-zlotych,589728.html>.

„Uchodźcy z Ukrainy w UE”. Rada Unii Europejskiej. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://www.consilium.europa.eu/pl/infographics/ukraine-refugees-eu/>.

„Ukraińcy coraz chętniej zakładają firmy w Polsce”. Rzeczpospolita. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://www.rp.pl/biznes/art39740191-ukraincy-coraz-chetniej-zakladaja-firmy-w-polsce>.

„Ukraine and Poland Are Moving toward Resolution of the Trade Dispute”. UBN. Dostęp 26 marca 2024. <https://ubn.news/ukraine-and-poland-are-moving-toward-resolution-of-the-trade-dispute/>.

„Ukraińscy studenci z Przemyśla fotografowali się z flagą UPA”. Gazeta Wyborcza. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://wyborcza.pl/7,75398,16821228,ukrainscy-studenci-z-przemysla-fotografowali-sie-z-flaga-upa.html>.

„Urząd do Spraw Cudzoziemców, zestawienia roczne”. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://www.gov.pl/web/udsc/zestawienia-roczne>.

Wojakowski, Dariusz. 2015. „Naród ukraiński jako przedmiot powszechnego niezrozumienia”. *Kultura i Społeczeństwo* 59, nr 2.

„Wydłużenie okresu legalnego pobytu obywateli Ukrainy objętych ochroną czasową do 30.09.2025”. Mazowiecki Urząd Wojewódzki. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://migrant.wsc.mazowieckie.pl/pl/komunikaty/wydłużenie-okresu-legalnego-pobytu-obywateli-ukrainy-objetych-ochrona-czasowa-do-30-0>.

Wysocki Karol. 2022. „Praca cudzoziemca, trzeba wykazać przynajmniej minimalne wykształcenie”. Prawo.pl. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://www.prawo.pl/kadry/wynagrodzenie-cudzoziemca-po-zmianie-przepisow,512638.html>.

Brzozowski Jan. 2011. „Ekonomiczne teorie migracji międzynarodowych”. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie* 855: 55-72. Dostęp 7 kwietnia 2025. <https://bazekon.uek.krakow.pl/zeszyty/171191845>.

Polish Society in the Face of Transformation: The Impact of Ukrainian Migration on Structural, Legal, and Social Changes in the Context of the War in Ukraine. Institutionalization of Rights for Holders of the Pole's Card and UKR Status

Abstract

After Poland's accession to the EU, Ukraine faced a political dilemma: whether to pursue integration with the European community or remain on its periphery. The choice made by Ukrainian society unfolded in stages, marked by political upheavals such as the Orange Revolution in 2004 and the Revolution of Dignity at the turn of 2013/2014, culminating in the armed conflict with Russia in 2022. Today, both Poland and the European Union are undergoing significant transformations that can no longer halt the will of the Ukrainian people. Migration to Europe

has become a reality, and its intensity shows no signs of diminishing. The legal frameworks adopted by Poland and the EU represent the response of key political decision-makers regarding the principles of European integration. This article offers a partial analysis of those legal solutions and their implementation stages.

Keywords: Ukrainian migration, legalization of residence, economic growth, war in Ukraine 2022, European integration of Ukraine